

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

—*—

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΑΤΩΒΡΙΑΝ.

Η Βρετάνη, γη ἐκ γρανίτου κεκλιμένη ἀπὸ δρῦς, εἶναι ἡ ποιητικωτέρα ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἡ κοιτίς τῶν μαγικωτέρων παραδόσεων, τῶν ἐκτλητικωτέρων μύθων. Πολλάκις ὑπὸ τὰ πυκνά της δάσης ἢ εἰς τὴν λευκὴν ἀκτὴν, ἢν πλήττει μονοτόνως ὁ ὥκεανός, τὸ βλέμμα τοῦ περιηγητοῦ νομίζει ὅτι διακρίνει ἀκόμη τὴν ὄμιχλῳδη σκιὰν τῆς Νόρμας, τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ θύματος τῆς δεισιδαιμονίας τῶν Δρυϊδῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Βρετάνης, πτωχοὶ χωρικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ψυχικῶνυι ναῦται, κλίνοντες πάντοτε ὑπὸ ὑπερόπτας καὶ πλουσίους εὔγενες, δύο μόνα αἰσθήματα τηροῦσι θρησκευτικῶς ἐν τῇ ἀπλοϊκῇ των καρδίᾳ, τὸ σέβας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Βασιλέα. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἀλλοτε ἀφηνίασεν ἡ ἐπαναστάτις Γαλλία καὶ τῆς θυέλλης ἡ πνοὴ παρέσυρε καὶ τὸν βωμὸν καὶ τὸν θρόνον, ἡ Βρετάνη μόνη ἤγειρθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἀνέλαβεν ἐν πεποιθήσει τὴν ὑπεράσπισιν ἀρχῶν, ὃν οὐδεὶς πλέον ἔπρομάχει. Καὶ πολλάκις οἱ στρατοὶ τῆς δημοκρατίας, νικηταὶ τῆς Εὐρώπης πάσης κύπτοντες ὑπὸ τὰς δάφνας, ἔθραυσθησαν ἀπέναντι τῆς ὑπεραυθρώπου ἀντιστάσεως τῶν ἀόπλων καὶ ἡμιγύμνων χωρικῶν τῆς Βανδέας, οἵτινες καὶ ἀσπάροντες ἔτι ὑπὸ τὴν ἔχθρικὴν λόγγην ἐψιθυρίζον τὸ σύνθημά των «διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὸν Βασιλέα μας.»

Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐγενήθη ὁ Σατωβρίαν καὶ τῆς γενεθλίου αὐτοῦ γῆς ἡ ἐπιφύρον διαφαίνεται σαφῶς καὶ εἰς τὰ ἔργα καὶ εἰς τὸν βίον του. Ἡ ποίησίς του ἔχει τι σκυθρωπὸν καὶ συννεφῶδες ὡς ὁ οὐρανὸς τῆς πατρίδος του, καὶ ὁ βίος του εἶναι συνεχῆς καὶ ἱπποτικὴ ὑπεράσπισις τοῦ τότε καταφρονουμένου χριστιανισμοῦ καὶ τῆς τότε προγεγραμμένης βασιλείας. Ἑλληνες ἡμεῖς, κλίνομεν μετ' εὐλαβείας ἴδιαιτέρας πρὸ τῆς ιερᾶς μνήμης τοῦ Σατωβρίαν καὶ ἀνακαλύπτομεν εἰς τὸν βίον αὐτοῦ νέας ἀρετᾶς, ἀγνώστους ἵσως εἰς τοὺς ἄλλους· δι᾽ ἔχεινος ὁ Σατωβρίαν εἶναι μόνον μέγας συγγραφεὺς, δι᾽ ἡμᾶς εἶναι καὶ μέγας εὐεργέτης. ὅταν ἡ ἀθάνατός μας πάλη συνεκίνει τὴν οἰκουμένην καὶ τὰ ἔθνη ἔστρεφον καὶ αὐθὶς βλέμμα θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἡκρωτηριασμένον Παρθενῶνα, δύο πρὸ πάντων ποιηταὶ, ὁ Βύρων καὶ ὁ Σατωβρίαν ἀνέλαβον τῆς μαρτυρικῆς πάλης τὴν κηδεμονίαν καὶ αἱ ἰσχυραὶ φωναί των, προκηρύττουσαι τῆς Ἑλλά-

δος τὰ δίκαια, διεκρίθησαν ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συμφωνίας καὶ ἐπεισαν καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἡγεμόνας.

Οἱ Φραγκίσκος Αὔγουστος Σατωβρίαν, γόνος ἀρχαίας καὶ ἐνδόξου οἰκογενείας, ἐγενήθη τῷ 1767 εἰς Κομβούργον, ἐντὸς γηραιοῦ καὶ ζοφεροῦ πύργου, μόνου κτήματος τῶν πενομένων γονέων του. Ὁ πατέρας του, χαρακτήρ τραχὺς καὶ σιδηροῦς, δυσχεραίνων διὰ τὸν φύσει δεμβὸν καὶ ἀλλόκοτον τοῦ τεκνου χαρακτῆρα, εἶχε προορίσει τὸν Φραγκίσκον δι᾽ ἑρέα καὶ πρὸς τὸ στάδιον αὐτὸ διεύθυνε τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς, ἀλλ᾽ ἀλλως ἔδοξε τῇ προνοίᾳ, ἥτις ἐνωρὶς ἀπεκάλυψε τὸν προορισμὸν τοῦ ἐκλεκτοῦ της. Ἡ μοῆσα ἥρχισε νὰ ψιθυρίζῃ στίχους εἰς τὸ οὖς τοῦ παιδίος καὶ ν' ἀνελίσσῃ εἰς τὴν ἡμέραδη φαντασίαν του εἰκόνας μαγικάς. Λαμβάνων εἰς τὰς χεῖρας τὸν Ὀμηρον ἢ τὸν Βιργίλιον, ἐπλανᾶτο ἀπὸ πρωτίας ἀχρις ἐσπέρας ὑπὸ τὰς χιλιετεῖς δρῦς τοῦ Κομβούργου, καὶ ἥννόει ἐαυτὸν ποιητὴν, μελετῶν ποιητὰς μεγάλους. Ὁ ἀετιδεὺς αἰσθάνεται ὅτι ἔχει πτερὰ, ὅταν ἀλέπει τοὺς ἀετοὺς πετῶντας.

Τὰς παιδικὰς ἔκείνας ἐντυπώσεις καὶ τὴν ἰδιότροπον φύσιν του ἀπεκάλυψεν ἀργότερα ὁ Σατωβρίαν εἰς τὸν Ρεγαῖον, πιστὴν ἀπεικόνισιν τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας, ἀριστούργημα ἀδελφὸν τοῦ Βερτέρου, πλήρες μελαγχολίας καὶ ἀπογοητεύσεως. Τὸ ἰσχυρότερον αἰσθημά του κατ᾽ ἔκείνην τὴν ἡλικίαν ὑπῆρξεν ἡ παράφορος στοργή του πρὸς τὴν νεωτέραν καὶ προσφιλεστέραν τῶν ἀδελφῶν του, Λουκίλλην. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ὁ παράγορος ἄγγελος τῶν πρωτῶν του λυπῶν καὶ τὸ μόνον στήριγμά του κατὰ τῆς μονώσεως· εἰς τὴν συμπαθῆ καὶ εὐαίσθητον ἔκείνην καρδίαν ἀπέθετε καθ' ἔκαστην τὰς ἀδρίστους πραιασθήσεις του, τοὺς παραδόξους πόθους του, τὰ μεγάλα ὄνειρά του· καὶ ἡ ἀδελφὴ ἐμειδία ἡ ἐδάκρυε, καὶ τὸ μειδίαμα ἡ τὸ δάκρυ ἔκεινο ἐλάφρωνε τὰς ὁδύνας τοῦ ποιητοῦ καὶ ὡς ἡλίου ἀκτὶς ἐφώτιζε τὰ περικυλοῦντα αὐτὸν σκότῳ.

Οἱ πατέρας τοῦ Σατωβρίαν ἡσθάνθη ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ οὐρανὸς του δὲν εἶχε πλασθῆ διὰ νὰ ἐγκαταβιώσῃ εἰς τὴν μοναξίαν καὶ τὴν ἀφάνειαν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλῃ τὸν νεόφυτον εἰς σρατιώτην. Οἱ Φραγκίσκος κατετάχθη ὡς ὑπολοχαγὸς εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Ναβάρρας καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἐποχὴν κλονισμῶν καὶ ἀμφιβολίας. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη μετὰ τῶν φιλολογικῶν ἐπιστημοτήτων τῆς Γαλλίας, ἀνέγνωσε τοὺς πρώτους στή-

χρους του και συνέλεξεν ἐπευφημίας ἀφθόνους ἀλλά κενάς.

Η Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔζερράγη μετ' ὀλίγον, πλήρης κινδύνων και ἀνατροπῶν. Ο Σατωρίαν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν εὐγενῶν ἔκεινων οἱ ὅποιοι ἐπεκρότησαν εἰς τὰ πρώτα βήματα τῆς ἐλευθερίας και ἐθεώρουν ἀναγκαίαν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ καταρρέοντος κοινωνικοῦ σώματος. Άλλ' ὅταν εἶδε τὴν ἐπανάστασιν ὑπερακοντίζουσαν τὸν σκοπὸν και τὴν ἐλευθερίαν κυλιομένην εἰς τὸ αἷμα, ὅταν διέκρινεν, ὑπὸ τὸν Λαφαγέτην και τὸν Μιραβώ, τὸν Φρεστπίερον και τὸν Μαράτον, ἀπεφάσισε νὰ καταλίπῃ θρηνῶν τὴν πάτριον γῆν και νὰ ζητήσῃ τὴν ἡσυχίαν εἰς ξένα και μακρινὰ κλίματα, διότι αἱ θαλασσοπορίαι και αἱ πλανήσεις ὑπῆρξαν τὸ προσφιλέστερον ὄνειρον τῆς νεανικῆς τοῦ ποιητοῦ ἡλικίας. Ἐπεθύμει νὰ μὴ ἀφήσῃ γωνίαν γῆς ἀνεξερεύνητον και ν' ἀνακαλύψῃ, εἰ δυνατὸν, και νέους κόσμους· ίδου πᾶς ὁρίζει μόνος τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεως του. «Δὲν ἔχει τίποτε δικιότερον ἢ ν' ἀνακαλύψω τὴν μεταξὺ Ἀμερικῆς και Ἀσίας δίδον.» Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ Σατωρίαν ἐγνώρισε τὸν Οὐασιγκτῶνα και ὁ μέγας ἔκεινος ἀνήρ ὑπεδέχθη εὐμενῶς τὸν μέλλοντα μέγαν ἄνδρα και συνέζητησε μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν παραβόλων σχεδίων του. Δύσκολον εἶναι ν' ἀκολουθήσῃ τις τὸν Σατωρίαν εἰς τὰς μυρίας πλανήσεις του διὰ τῶν ἀπατήτων λειμῶνων του νέου κόσμου· ὁ βίος του ὁδοιπόρου εἶναι τόσον ἀστατος! ἔξυπνη τις τὴν πρώταν, χωρὶς νὰ ἡξεύῃ ποῦ θ' ἀναπαυθῇ τὴν ἐσπέραν, και τὰ μεγάλα τῆς φύσεως θεάματα διαδέχονται ἀλληλα ως πανόραμα μαγικὸν μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς. Ο ὁδοιπόρος παιητὴς ἐνανουρίσθη πολλάκις ἀπὸ τὸν καταπληκτικὸν ῥύθμον τοῦ Νιαγάρα και παρέπλευσε τὰς ὄχθας τοῦ Μισσισίπην και ἐφίλοξενήθη ὑπὸ τὰς σκηνὰς τῶν Ἰνδικῶν φυλῶν, αἱ ὅποιαι τὸν ἐδέχθησαν ἀδελφικῶς, και ἐμόρασαν μαζύ του τὸν ἀρεοσίτινον ἄρτον, και τῷ ἐπρόσφεραν τὴν καπροσύριγκα τῆς εἰγήνης. Εἰς μίαν καλύβην κυνηγοῦ ἀνεπάυστο, ὅτε ἱξείφηντος ἐτυχεν ὑπὸ τοὺς ὄφθαλμούς του Ἀγγλικὴν ἐφημερίας, διηγουμένη τὴν σύλληψιν και φυλάκισιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΒου. Εἰς τὴν ἀπροσδόκητον αὐτὴν εἰδῆσιν ὁ Σατωρίαν ἡσθάνθη τὸ αἷμά του, αἷμα εὐγενοῦς Βρετανοῦ, διαρρέον ταχύτερον εἰς τὰς φλέβας του και ἐθεώρησεν ἀναδριαν τὸν ἀμέριμνον βίον ὃν δηγενεν, ἐνῷ ὁ κύριος του ἐκινδύνευε, και τῆς δικαιοσύνης ὃ πέλεκυς ἐκρέματο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Ἐπανελθῶν εἰς τὴν Γαλλίαν, κατετάχθη ὡς

στρατιώτης εἰς τὰς φάλαγγας τῶν μεταναστῶν, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πρίγκηπος Κονδὲ, παρηκολούθουν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα και ἐμάχοντο μετὰ τῶν ξένων κατὰ τῆς πατρίδος. Ο ἀγαπῶν τοῦ Σατωρίαν τὴν μνήμην ὁφείλει ν' ἀποστρέψῃ τὸ βλέμμα του μετὰ θλίψεως ἀπὸ τῆς θλιβερᾶς ἔκεινης ἐποχῆς και νὰ θρηνήσῃ τὴν παρεκτροπὴν ἔκεινην, φυσικὸν ἀποτέλεσμα προλήψεων ἀνατροφῆς και κακῶς ἐννοούμενης φιλοτιμίας.

Πληγωθεὶς, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν και ἐκεὶ ἔφαγε τὸν πικρὸν και δακρύθρεκτον τῆς ἔζορίας ἄρτον, ζήσας ἐτη ὀλόκληρα ἐν πενίᾳ και ἀφανεῖα. Επιει μέχρι πυθμένης τῆς πικρίας τὸ ποτήριον και ὑπέστη πάσας τὰς ὑλικὰς ἔκεινας στερήσεις αἱ ὅποιαι, ὑπὸ τὸ πεζὸν αὐτῶν περικάλυμμα, εἶναι τῶν ὁδυνηρότεραι και ὑψηλότεραι παντὸς ἡθικοῦ πόνου. Μόνη παρηγορία του, ἐν μέσω τῶν περικυκλούντων αὐτὸν δεινῶν, ἦτον ἡ μούσα και ἡ μελέτη ἀνεγίνωσκεν ἀπλήστως τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς, πρὸ τῶν ὅποιών ἐν σεβασμῷ προσέκλινον οἱ αἰῶνες, και ἡ ψυχή του, καταλείπουσα τὸ εὐθραυστὸν της δεσμωτήριον, ἐλάμβανε πτερὰ και ἐπέτα πρὸς ὁρίζοντας αἰθερίους.

Εἰς Λονδίνον διέμενεν, ὅταν ὁ Ναπολέων ἐπάτησεν ὑπὸ τὸν πόδα του τὴν θύραν τῆς ἀναρχίας και μὲ χεῖρα στιθαρὰν ἀνέλαβε τῆς παραφόρου Γαλλίας τὰς ἡνίας. ὅταν ἔμαθεν ὁ Σατωρίαν ὅτι τὸ κράτος τῆς λαιμητόμου εἶχε παύσει, ὅτι εἶχε παρέλθει ἡ βασιλεία τῆς προγραφῆς, κατέλιπε τὰς ὄχθας τοῦ ὁμιχλώδους Ταμέσεως, και ἐπάτησε πάλιν μελαγχολῶν τὸ ἔδαφος τῆς προσφιλοῦ του Γαλλίας. Άλλ' ἡ παρελθοδσα ἐπανάστασις εἶχεν ἀφῆσει εἰς τὰ πνεύματα μίαν θλιβερὰν ἀποθέρρυνσιν και δυσπιστίαν και τοῦ γριστιανισμοῦ αἱ παρηγοροὶ ἀρχαὶ εἶχον λημονιθῇ ὅλως διόλου ὑπὸ προσβολὰς συνεχεῖς και ἀνιέρους. Ο εὐεεβής συγγραφεὺς ἤννόησε πόσον εὔρη ἡνοίγετο τὸ στάδιον ἐνώπιον του, και ἀνέλαβεν εὐγενῶς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς λατρείας τοῦ Χριστοῦ και τοῦ Εὐαγγελίου ἀπέναντι λαοῦ δοτιεὶς εἶχε προγράψει διὰ διατάγματος τὸν χριστιανισμὸν και εἶχε στήσει βαμοὺς εἰς τὸν ήμιτθον Μαράτον. Ἰπὸ τοιαύτας ἐμπνεύσεις ἔγραψε και ἐδημοσίευσε τὴν Ἀτάλατ, διήγημα εἰς τὸ διπόνον διενιλάμπουστιν ὅλαι αἱ σωτηρίαι ἀλήθειαι τοῦ χριστιανισμοῦ, προσωποποιούμεναι εἰς τὸν ἐνάρετον ἐρημίτην Ὁδρόν· ἀλλ' ἡ ἀρετὴ αὐτῆς, και τοι σπουδαιοτάτη, δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀρετὴ τῆς Ἀτάλατ· εἰς τὸ πολύτιμον ἔκεινο ἐπεισόδιον τοῦ Ἰνδικοῦ βίου ἐνυπάρχει βαθεία ἀνάλυσις παθῶν και δυσέφικτον ψύχος αἰσθη-

μάτων, εἰς τὰ ὄποια νέα προσθέτει θέλγητρα τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ μαγικὸν τοῦ Σατωρίαν ὑφος· ἡ Ἀτάλη, ὡς καὶ πάντα τὰ Ἰνδικὰ τοῦ Σατωρίαν διηγήματα, διαπρέπει πρὸ πάντων διὰ μεγάλης ἀληθείας χρωματισμοῦ καὶ διὰ ζωηρᾶς ἀπεικονίσεως τῆς Ἀμερικανικῆς φύσεως καὶ τῶν πρωτότυπων ἥθων καὶ ἔθιμων τῶν ἀγρίων Ἰνδικῶν φυλῶν τὰς ἀρετὰς ταύτας ἐφθασεν ἐνίστε αὖτος ὁ οὐδέποτε ὑπερέβη ὁ διάστημος Ἀμερικανὸς μυθιστοριογράφος Κούπερ ὡς καὶ ὁ Γάλλος συγγραφεὺς τοῦ *Kurnygoū*.

Η Ἀτάλη ἔτυχεν ὑποδοχῆς θριαμβευτικῆς καὶ ἐνθουσιώδους καὶ ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, ἀστὴρ προαγγέλλων τὴν ἀνατολὴν ἥλιου, διότι μετ' ὀλίγον τὸ *Prefūma* τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔξεδόθη καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν πρόρροιζον ἀνατροπὴν τῆς ἀθείας καὶ τὴν παγίωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Εἰς τὸ μέγα αὐτὸς ἔργον ὁ Σατωρίαν ἔξυμνεται τὰς πομπὰς τῆς ὑδρίζομένης θρησκείας δι’ ὑφους ἐμπνευσμένου ἀμα καὶ γλαφυροῦ, του ὅποιού τὸ μυστήριον ἐνόμιζον ὅλοι ὅτι συναπέθανε μετὰ τοῦ Βοσκουέτου. Τὸ *Prefūma* τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ γρανίτινος στυλοβάτης τῆς δοξῆς τοῦ Σατωρίαν, καὶ τὸ ὄνομά του ταχέως ἐπέταξεν, ἐπευφημούμενον καὶ θαυμαζόμενον, ἀπὸ ἀκρου εἰς ἀκρον τῆς Εύρωπης. Ή Στάει ἡγαγκάσθη νὰ συμπαραχλάβῃ τὸν Σατωρίαν συγκαθέδρον ἐπὶ τῶν ὑψιστῶν κορυφῶν τοῦ Γαλλικοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἡ *Κοστέρα* εὑρεν ἄξιον ἐφάμιλλον ἐν τῷ *Peraia*.

Ο Ναπολέων, διὰ τὸν ὅποιον οὐδεμίᾳ μεγαλούσια ἦτοξένη, ἀπεφάσισε νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὸν μέγαν συγγραφέα καὶ τῷ ἀνέθεσε διαφόρους σπουδαίας διπλωματικὰς ἀποστολὰς, τὰς ὅποιας ἔξεπλήρωσε πιστῶς καὶ ἐπιδεξίως. Άλλ' ὑπὸ τὸν διπλωμάτην ἔπαλλε πάντοτε καρδία ποιητοῦ ὅταν ὁ Σατωρίαν εἶδε τὸν μέγαν αὐτοκράτορα κηλιδοῦντα τὰς δάφνας του διὰ τοῦ ἀδέου αἴματος τοῦ ἀπογόνου τῶν Κονδαίων, ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως τοῦ Ναπολέοντος τὴν ὑπηρεσίαν, μὴ θέλων νὰ καταστῇ οὐδὲ καθ' ὑπόνοιαν ἔνοχος ἐγκλήματος, καὶ ἥρχισεν ἔκτοτε κατ' αὐτοῦ πάλην μακροχρόνιον καὶ ἀνένδοντον.

Ως ἀναψυχὴν ἀπὸ τῆς ἐπιπόνου αὐτῆς πάλης ἔλαβε μετά τινα χρόνον πάλιν εἰς τὴν χειρα τὴν φάδδον τοῦ ὄδοιπορου καὶ τὰ βήματά του ἐστράφησαν πρὸς τὴν ποιητικὴν Ἀνατολήν. Εἶδε τὴν Ρώμην, σεβασμίαν χήραν τῶν Καισάρων, ἐθρήνησε τὴν Ἐλλάδα αἰμάτους τοῦ μάστιγα τοῦ καδῆ καὶ ἀνεζήτησε τὰ γῆν τοῦ θεανθρώπου ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν.

Καρπὸς τῆς περιηγήσεως ταύτης ὑπῆρξε τὸ ‘Οδοπορικὸν,¹ περιγραφὴ ἀληθῆς καὶ θαυμασία τῶν τόπων, οὓς διέτρεξε, συντείνασα μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἔξεγειρη τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἵτις ἐνέπνευσε τὰς ὡραιοτέρας σελιδὰς τοῦ φιλέλληνος συγγραφέως. Κατὰ τὴν ὄδοιπορίαν ταύτην ὁ Σατωρίαν ἔσχεδίασε τοὺς *Mártυρας*, τὸ κύριον ἔργον τοῦ βίου του, τὸν λαμπρότερον ἀδάμαντα τοῦ διαδήματός του, ἐποποίησεν εἰς πεζὸν λόγον γεγραμμένην. Οἱ *Mártυρες* εἶναι ἡ πάλη τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς εἰδωλολατρείας, ἐκπροσωπουμένη εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ χριστιανοῦ Εὐδάρου πρὸς τὴν ὡραίαν θυγατέρα τῶν Ὀμηριδῶν Κυμοδόκειαν ὁ ποιητὴς δὲν κατεβλήθη ὑπὸ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θέματος· ὑπὸ τὸν μαγικὸν του κάλαμον ἡ ἀρχαιότης ἀναζη, ἡ Ρώμη τοῦ Διοκλητιανοῦ περιβάλλεται τὴν ἀρχαίαν της μεγαλοπρέπειαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔξερχεται νεαρὰ ἐκ τῶν ἔρειπιων της. Οἱ *Mártυρες* ἀνύψωσαν ἔτι μᾶλλον τὴν δόξαν τοῦ Σατωρίαν καὶ ἔξησφάλησαν εἰς αὐτὸν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν συγγραφέων, οἱ διποῖοι ἐγρύωσαν τὴν ἡδονὴν τοῦ 19του αἰώνος.

Οταν οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ κατέβαλον τὸν γίγαντα εἰς τὸ Οὐατερόλω καὶ ἐπανέφερον ἐν θριάμβῳ τοὺς Βουρβόνους, ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν ὄποιων εἰχεν ἀγωνισθῆ τόσον τελεσφόρως, ὁ Σατωρίαν ἀπήντησεν ἀπροσδοκήτως παρ' αὐτοῖς μιστῆν ἀγνωμοσύνην καὶ ἐν μέσῳ τῶν εὔτελῶν κολάκων, οἱ διποῖοι ἐγρυνυπέτουν πρὸ τοῦ νεαροῦ θρόνου, ἐλησμονήθη ἐντελῶς ὁ ὑπερόπτης ποιητὴς, ὅτις συνηθάνετο βαθέως τῆς μεγαλοφύνας τὴν ἀξιοπρέπειαν. Παροργισθεὶς ἀπεσύρθη ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς ὑπὸ τὴν σκηνὴν του, ἀλλ' εἰς τὸν ίδιωτικὸν βίον τὸν περιεστοίχησε μεγάλη δημοσιότης ἥτις ἐπὶ τέλους ἡνάγκασε τὸν Δουδούκιον 18ον νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἔξωτερικῶν. Μὲς ὑπουργὸς ὁ Σατωρίαν ἐπεχείρησε τὸν τοσοῦτον κατακριθέντα μετέπειτα Ἰσπανικὸν πόλεμον καὶ ὑπεβοήθησε παντὶ σθένει τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν τὰ φιλέλληνικὰ ὑπομνήματά του συνέτειναν οὐσιώδως εἰς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκραγέντα γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Ἐσωτερικῶς δὲ ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ συμβιβάσῃ τὴν θρησκευτικὴν του ἀγάπην πρὸ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὸν βαθύν του πρὸς τὸν θρόνον σεβασμὸν καὶ προσεπάθησεν ἐπιμόνως νὰ καταστήσῃ ἀγαπητὴν τὴν δυναστείαν τῶν Βουρβόνων ἐν Γαλλίᾳ. Αλλ' αἱ εὐγενεῖς προσπάθειαι του προσέκρουσαν εἰς

1. Τοῦ συγγράμματος τούτου ἐπιτυχεστάτην μετάφρασιν ἔλαχιστη ἐδημοσίευσε πρὸ τιγών ἔτην δ. Κ. Εμ. ‘Ροΐζης.

έπιμονήν μεσαιωνικήν, παρεγνωρίσθησαν ἀδίκως, καὶ μίαν ὑμέραν ὁ ὑπουργὸς, Ψυφοφόρος, ἐν τῇ Γερουσίᾳ κατὰ τοῦ ὑπουργείου, ἀπεπέμψθη κατὰ τὴν ἴδιαν του φράσιν, «ώς ὑπηρέτης κλέψας τοῦ βασιλέως τὸ ὄρολόγιον». Ἡ ἀσύγγνωστος αὕτη ἀδίκια παρωργίσε τὸν Σατωρίαν καὶ ἡ ὄργη του εὗρε φοβερὸν ὄργανον, τὸν κάλαμόν του. Μετεβλήθη εἰς δημοσιογράφον καὶ καθ' ἐκάστην διὰ τῆς Ἐργημέριδος τῶν Συζητήσεων ἐκεραυνούσθει τὴν κυβερνητικὴν αὐλαιρεσίαν καὶ διέσπειρε τὰς πολιτικάς του ἀρχὰς, ἀλλὰ πολλάκις ὑπερηκόντισε τὸν σκοπὸν καὶ συνέτεινεν, ἐν ἀγροίᾳ του ἵσως εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὑπὲρ ἦς ἀφιέρωσε τὸν βίον του ὀλόκληρον. Ἀλλ' ἡ εὐγενὴς διαιγωγὴ του κατὰ τὴν πτῶσιν τῶν Βουρβόνων ἔξηγόρασε πλουσίως τὰ πρότερα σφάλματα.

Οἵταν οἱ Παρίσιοι εἰς τρεῖς ὥμέρας, ἀνταξίας ἑτῶν, κατέρριψαν τὸν πρὸ πολλοῦ ὑποσιεύμενον θρόνον του Καρόλου 10του, μόνος ὁ Σατωρίαν ἐτόλμησε δι' εὐγλώττου καὶ φλογερᾶς δημηγορίας νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν ἐντὸς τῆς Γερουσίας ὑπὲρ τοῦ ἔξορίστου κυρίου του, νὰ στιγματίσῃ τὴν προδοσίαν τῶν αἰσχρῶν του κολάκων καὶ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν ἀράν κατὰ τοῦ νέου Βασιλέως τῶν ὁδοφραγμάτων καὶ κατῆλθεν ἐπειτα τοῦ βήματος σοβαρὸς καὶ ὑπερήφανος, καὶ ἀπέβαλε περιφρονητικῶς τὴν χρυσὴν στολὴν του γερουσιαστοῦ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀφάνειαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τὸν ὅποιον οὐδέποτε πλέον ἔγκαττάπειν.

Ἐκτότε οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπίσημον ὁ βίος τοῦ Σατωρίαν. Ἑμεινες ζένος πρὸς πάντα τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίνοντα καὶ ὡμοίαζε πρὸς στήλην ἀρχαίου οἰκοδομήματος, λησμονήθεισαν ἐν μέσῳ ἐρειπίων. Βλέπων ἔσημον τὸ παρὸν καὶ πικρὸν τὸ μέλλον, ἐςράφη πάλιν μελαγχολικὸς πρὸς τὸ παρελθόν καὶ ἡργίσε νὰ συγγράψῃ τ' Ἀπομνημογένματά του, ἀναγνούμενος εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν σθετίσεων αἰσθημάτων καὶ τῶν παρελθόντων μεγαλείων. Ὕπο τὸν κάλαμόν του διῆλθον ἀλληλοδιαδόχως ὅλαι τοῦ βίου του αἱ σκηναὶ, θλιβεραὶ ἢ χαριάσυνοι, ὅλα τὰ ὄντα τὰ ὄποια ἐγνώρισεν ἢ ἡγάπησε καὶ τὰ ὄποια δὲν ὑπῆρχον πλέον.

Εἰς ἄγγελος, μία γυνὴ ἐψαΐδρυνε τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐπλήρωσε μόνη τὸ κενὸν, ὅπερ ὑπῆρχε πέριξ του ἢ Κυρία Ρεκαμίε, ἢ περιφρομοτέρα καλλονὴ του αἰώνος, *mens blanda in corpore blando*, περιφρονήσασα ἄλλοτε βασιλεῖς ἐπαιτοῦντας τὸν ἔρωτά της, περιεστοίχησε διὰ τῆς εὐλαβοῦς στοργῆς της τὸν δυστυχῆ γέροντα καὶ ὑ-

πῆρε δι' αὐτὸν συγχρόνως φίλη, μήτηρ, ἀδελφή, ἀλλ' οὐδέποτε ἔρωμένη ὁ ποιητὴς, φορτωμένος ἀπὸ δόξαν καὶ ἀπὸ πλῆξιν, ἥτο πολλάκις ζοφερὸς, ἀδικος ἵσως, ἀλλ' ἐκείνη ἥτο τόσον προσπνής, τόσον ἀγαθὴ, τόσον γλυκεία, ὥστε διεσκέδαζε συχνὰ τὰ νέφη τοῦ μετώπου του καὶ προεκάλει ἐνίστε τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη του. Καθ' ἐκάστην ἐσπέραν εἰς τὴν ἀρχαιοπρεπὴ αἴθουσαν τῆς Κυρίας Ρεκαμίε συνηθροίζοντο αἱ μεγαλύτεραι φιλολογικαὶ δόξαι τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπετέλουν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ ψάλτου τῶν *Μαρτύρων*.

Άλλ' ἐπέπρωτο ὁ τάφος τοῦ Σατωρίαν νὰ σαλευθῇ ὅσον καὶ ἡ κοιτίς του. Ἐξέπνευσεν, ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ὠρύετο εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων, καὶ τὸ φέρετρόν του, διελθὼν τὴν ἀναστατων καὶ πυρπολούμένην Γαλλίαν, μετεκομίσθη εἰς τὴν Βρετανην καὶ ἀνεπαύθη εἰς τὴν θέσιν, ἣν εἶχεν ὄρισει ζῶν ὁ ποιητὴς. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν λευκὴν ἀκτὴν, ἐπὶ βράχου ἀπορρέων, ἀνύψωθεν ἡ λείψανον Δρυῆδικου οἰκοδομήματος· εἶναι ὁ τάφος τοῦ Σατωρίαν.

Α. Σ. BYZANTIOS.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ.

(Μετάφρασις I. E. Giurrotoύloύ.)

(Συνέχεια Ιδὲ φυλλάδ. 5)

Φιλόσοφοί τινες ἐκήρυξαν εὐγλώττως, μᾶλλον ἢ ἡσσον, κατὰ τῆς ὀλεθρίου ἐπιρρόης τῶν καλῶν τεχνῶν. Δὲν δύναμαι νὰ ἐπιδοκιμάσω τὸ κήρυγμά των, ἀλλ' ἀποφαίνομαι ὅτι εἶναι ἀληθὲς καὶ βάσιμον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς μουσικῆς, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀληθῶς ὀλεθρία καλὴ τέχνη, καὶ ἡ μόνη συγχρόνως ἡτις διαφθείρει ἀτιμωρητί. Οὐδεὶς ἄλλος κατέχει τὸ ἀμφιόροπον τοῦτο προνόμιον τῆς μουσικῆς, τοῦ ἐνσπείρειν συγχρόνως λογισμοὺς εὐγενεῖς καὶ λογισμοὺς λυμαντικούς. Ή ἀρχιτεκτονικὴ, φερεῖτεν, ἐμπνέει εἰς τὸ πνεῦμα ἰδέας μόνον μεγαλείου, καὶ σοβαρότητος μεγαλοπρεπούς. Αἱ γυμνώσεις τῆς γλυπτικῆς συγεπάγονται ἐντύπωσιν πένθιμον, σπουδαίαν καὶ ἀγνήν. Ή ζωγραφικὴ παρέχει τὴν ψυχὴ πομπὴν βασιλικωτάτην, καὶ τὴν καλεῖ εἰς θεωρίας ὅπου θαυμάζει τὸν Θεὸν ὄρατὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς· ἀλλ' ὁ καλλιτέχνης ἐνίστε καταχρώμενος τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς εὐχερίας ἔξωχλλει εἰς τὴν αἰσθηματικὴν κρατιπά-